

# ГЕНЕАЛОГІЧНІ СТУДІЇ

УДК 929.52 Кочубеї (477.51)(045)

*Марина Герасько*



## РІД КОЧУБЕЇВ У ГЕНЕАЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

*У статті розглядаються теорії походження роду Кочубеї, його історія на теренах України. У праці досліджено біографії членів родини, а також згадуються нащадки, що проживають у різних куточках світу.*

**Ключові слова:** Кочубеї, Батурич, представники роду.

Дослідженням родоводу Кочубеїв займалися чимало істориків – як наших сучасників, так і науковців минулих часів, зокрема, над цією темою працювали В. Модзалевський, Г. Милорадович, О. Лазаревський, С. Павленко, Л. Іванченко, Г. Крикливий та ін.

Метою нашого дослідження є узагальнити історіографію дослідження родоводу Кочубеїв, охопивши увагою всі його гілки. Акцентувати увагу на тих хибках, які трапляються в роботах деяких дослідників.

Проте узагальненої праці, яка б максимально хронологічно висвітлювала біографічні матеріали щодо членів родини Кочубеїв, донині не існувало. Також варто зазначити, що деякі праці містили неповну та не зовсім достовірну інформацію, тому в цій розвідці ми зробимо спробу глибше дослідити проблему та систематизувати її узагальнити зібраний матеріал стосовно неї.

Одним із перших дослідників, хто зацікавився родоводом Кочубеїв, був О. Лазаревський. Він зазначав, що про рід Кочубеїв існує мізерна кількість матеріалів, адже були відсутні відомості про їхній сімейний архів. Учений вважав, що цей архів, імовірно, загинув при банкрутстві внука генерального обозного Семена Васильовича Кочубея – Семена Михайловича, який через свою недбалість втратив 7 тисяч душ селян і помер в злиднях<sup>1</sup>. Проте, як виявилось згодом, родинний архів князів Кочубеїв міститься в Москві в Російському державному архіві давніх актів (РДАДА) і складається із 725 одиниць зберігання та охоплює період 1661–1916 рр. Він був віднайдений завдяки М. Я. Рудинському та В. М. Щербаківському в 1919 р. й, на думку спеціалістів, це – найбільший скарб Диканьки, що є значною історичною цінністю<sup>2</sup>. Разом з архівом з Диканьки до Полтавського історичного музею потрапили особисті речі В. Л. Кочубея, серед яких портрет, жупан, сорочка та ін<sup>3</sup>.

У світовій історії відомо чимало визначних представників досліджуваного нами роду. Одним з них був Василь (З) Кочубеї (можл. 21 березня<sup>4</sup> бл. 1640 (1653 р. н.<sup>5</sup>)–

1 Лазаревский А.М. Кочубеи // Русский архив. 1876. В. 12. Москва. С. 459; Крикливий Геннадій. Конволот «Історія роду Кочубеїв». Самовидавництво. Київ, 2016. Т1. С. 153.

2 Кончин Евграф. Кто спас Кочубеевы сокровища // Вокруг света № 10. 1985. С. 20.

3 Гаврилишина Наталя. Маєтності роду Кочубеїв (II половина XVII – 60-ті рр. XVIII ст.): формування, господарство, географія // Красзнавство: науковий журнал. 2013. № 3 (84). С. 155.

4 Лазаревский А.М. Кочубеи // Русский архив. 1876. В. 12. Москва. С. 447.

5 Особняк Василия Петровича Кочубея в Царском Селе. С. 34. URL : <http://v-murza.livejournal.com/92807.html>acutid1.

15.07.1708) – син козака Леонтія (2) Андрійовича Кочубея (1610–1675), внук знатного кримського татарина Кучук-бея, що в перекладі з татарської – «маленький володар». Корені цього татарського князівського роду виходять з XIV–XV ст. Андрій (1) Кочубей (Кучук бей) перебрався в Україну в 1600 р.<sup>6</sup> з Кримського ханства та, переселившись на Поворсклянські землі (майбутню Полтавщину) в межах Литовсько-Руської держави, прийняв християнство під іменем Андрій<sup>7</sup>. Цікавим фактом є те, що в Царському Селі в особняку В. П. Кочубея є надгробна плита (із зазначенням 1547 р.), яка, за версією тамтешніх дослідників, належала похованню Андрія Кочубея<sup>8</sup>. Виникає запитання: яка важлива подія в житті Андрія відбулася у викарбуваному на плиті році: дата народження, хрещення чи щось інше? Наразі період його життя невідомий.

Проте щодо походження роду Кочубей існує кілька версій. Т. Г. Шевченко у своїх віршах називав Кочубеїв «нагаї (ногаї)», вважаючи, що їхній рід пішов від татарської народності, що населяла Дагестан<sup>9</sup>.

Імовірно, рід походив від «татар, трьох братів: князя Качибей, Кутлубугу й Дмитра. А ці три брати, татарські князі, були отчичі й дічичі Подільської землі», тобто правили нею з батька й діда<sup>10</sup>.

За версією однієї з представниць досліджуваного роду О. Гостині, австралійського етнографа, Кочубей були прямими нащадками Чингісхана<sup>11</sup>.

Ми вважаємо, що цей рід походив від основоположника Кримського ханства Хаджі-Гірея та його сина Менглі-Гірея, адже на місці сучасної Одеси ще за часів Вітовта існувала добре укріплена фортеця Хаджибей, Кочубей<sup>12</sup> або Коцубіїв. Отже, Хаджибей, Кочубей і Коцубей це одне й те ж прізвище, вимова якого має відмінності у звучанні різними мовами. Проте, незалежно від того, як звучало прізвище, воно вважалося найзначнішим та найшляхетнішим у татарському народі, що підтверджується самим званням Бея, яке в Криму було найвищим після правлячої там Чингіської династії і надавалося лише поколінням, що походили від Ширіна та Мансура. Інші ж шляхетні роди іменувалися мурзами (мурза – генерал. – **Авт.**). Кочубей з тюркської означає малий, маленький дворянин, малий князь, син князя<sup>13</sup>.

Цей рід мав свій герб. Він уперше фіксується на печатках Кочубея в 1696 р. Герб представляє собою щит блакитного кольору. У центрі його розміщене червоне серце з двома золотими хрестами. Під щитом девіз «Згораючи, відроджуюсь» або «Живу, згораючи», адже дослівно з латини він перекладається так: «коли споживаюся, звеличуюся»<sup>14</sup>, за іншою версією – «слабшаю, коли руйнуюся».

Про маєтності Андрія (1) Кочубея відомості відсутні, проте відомо, що за його сином полковником Леонтієм Кочубеєм (2) з 1660 р. була закріплена Диканька як

6 Шуть А.А. Історія династії Кочубеїв-Дурново, найбільших землевласників Чутівського краю // Чутова долина: нариси з історії Чутівського краю. 2010. С. 22.

7 Іванченко Л.А., Зіборова І.В., Проценко Л.Г. Суспільна та культурна діяльність родини Кочубеїв у с. Дубовичі (кінець XVII – початок XX ст.): Історико-краєзнавчий нарис. Київ : НУБіП України, 2017. С. 15.

8 Особняк Василя Петровича Кочубея в Царском Селе. С.31–32. URL : <http://v-murza.livejournal.com/92807.htmlacutid1>.

9 Іванченко Л.А., Зіборова І.В., Проценко Л.Г. Суспільна та культурна діяльність родини Кочубеїв у с. Дубовичі (кінець XVII – початок XX ст.): Історико-краєзнавчий нарис. Київ : НУБіП України, 2017. С.73.

10 Грушевський Михайло. Ілюстрована Історія України: Репринтне вітворення видання 1913 року. Київ, 1990. С. 141.

11 Див.: Елена Говор. Ольга Гостина из рода Кочубеев... URL : <http://elena.id.au/Gostin.htm>.

12 Аркас М. Історія України-Русі. 2-ге факс. вид. Київ : Вища школа, 1991. С. 113; Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т.І. До середини XVII століття. 3-ге вид. Київ : Либідь, 1995. С. 317.

13 Особняк Василя Петровича Кочубея в Царском Селе. С.1. URL : <http://v-murza.livejournal.com/92807.htmlacutid1>.

14 Іванченко Л.А., Зіборова І.В., Проценко Л.Г. Суспільна та культурна діяльність родини Кочубеїв у с. Дубовичі (кінець XVII – початок XX ст.): Історико-краєзнавчий нарис. Київ : НУБіП України, 2017. С. 15.

військова рангова маєтність. Пізніше село перейшло до його сина Василя (З) Леонтійовича, після втрати якого було закріплене як рангова військова маєтність за вдовою Любою Федорівною – «панею Василівою Кочубеєвою»<sup>15</sup>. Крім Диканьки, В. Л. Кочубей (З) володів значною кількістю землі, багатьма селищами та хуторами<sup>16</sup> (хутір – заміський будинок)<sup>17</sup>, зокрема мав кілька дворич у Батурині, на одному з яких розміщувались кам'яний будинок та церква Введення Пресвятої Богородиці.

В. Модзалевський зазначав, що існує кілька родів Кочубеїв різного походження, зокрема, дослідник виокремлює Лавріна Кочубея – реєстрового козака м. Торчиці Білоцерківського полку (1649)<sup>18</sup>. Проте ми вважаємо, що Лаврін та Леонтій Кочубеї, імовірно, були рідними братами.

В. Л. Кочубей (З) – генеральний писар з 1687 р., на посаді генерального судді перебував у період з 1698 р. (за іншою версією з 1694 р.)<sup>19</sup> по 1706 р., був царським стольником з 1700 р., а в 1706–1708 р. – наказним гетьманом<sup>20</sup> (у цей час з 1706 по 1709 р. посаду генерального судді обіймав його сват Василь Чуйкевич). В. Л. Кочубей (З) був одружений з дочкою полтавського полковника Ф. Жученка Любою (?–1722 р.)<sup>21</sup>, яку після одруження стали величати «панею Василівою Кочубеєвою». Варто зазначити, що у Гетьманській Україні вживалися титули станові, геральдичні та побутові, які передавалися дружинам. Було прийнято називати вельможними паннами дружин генеральних старшин, знатними панями – дружин знатних полковників та взагалі всіх військових старшин і чиновників. Лише близьким людям було прийнято називати знатних жінок по імені. Приватна або офіційна форма звернення до жінки дозволяла аналізувати її родинне становище та навіть вік<sup>22</sup>. Після смерті чоловіка за Кочубеєвою закріпився статус «овдовелая малжонка Кочубея паня Любовь Жуковна Кочубеєвая»<sup>23</sup>. Цю жінку ще також називали Любавою, та це й не дивно, бо жіночі імена Любов та Любава були запозичені із старослов'янської культури й фактично це було одне й те саме ім'я<sup>24</sup>. За переказами та документальними джерелами, ця незвичайна жінка була одночасно добра й сувора, справедлива й вимоглива, жорстока й непокірлива. У випадку, коли її приватні інтереси якось порушувалися, самосуд переходив межі, сягаючи того ступеня, що «пані стара по шляхах чинила розбій»<sup>25</sup>. Любов Федорівна була двічі в кумівстві з Іваном Мазепою. Уперше, коли хрестили її дочку Мотрю, а вдруге – коли вони з Мазепою стали хрещеними батьками Григорія (Григора) – сина Пилипа Орлика.

Зробимо невеликий екскурс в іншу тему. Побутує думка, що Г. Орлик народився 1702 р., бо начебто згодом у батуринських приходських книгах було віднайдено дату його хрещення – 1702 р., але не варто вважати цей рік за дату його народження.

15 Чухліб Т.В. Козацьке коріння Миколи Гоголя. Київ : Наш час, 2013. С. 111–112.

16 Іванченко Л.А., Зіборова І.В., Проценко Л.Г. Суспільна та культурна діяльність родини Кочубеїв у с. Дубовичі (кінець XVII – початок XX ст.): Історико-краєзнавчий нарис. Київ : НУБіП України, 2017. С. 7.

17 Пушкин А.С. Полтава: поема. Санкт-Петербург : Издание 3-е, книгопродавец Я.А. Исакова, 1876. С. 1. // Крикливий Геннадій. Конволют «Історія роду Кочубеїв». Самовидавництво. Київ, 2016. Т.1.

18 Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник. Т.2. Киев, 1910. С. 524.

19 Там само.

20 Павленко С. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. С. 316, 368.

21 Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник. Т.2. Киев, 1910. С. 528; Іванченко Л.А., Зіборова І.В., Проценко Л.Г. Суспільна та культурна діяльність родини Кочубеїв у с. Дубовичі (кінець XVII – початок XX ст.): Історико-краєзнавчий нарис. Київ : НУБіП України, 2017. С. 16.

22 Свербигуз В. Батурин. До генези українського самодержавства. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 40.

23 Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник. Т.2. Киев, 1910. С. 52.

24 Скрипник Л., Дзятківська Н. Власні імена людей // Посвіт. № 4 (21), жовтень-грудень. 1995. С. 45.

25 Іванченко Л.А., Зіборова І.В., Проценко Л.Г. Суспільна та культурна діяльність родини Кочубеїв у с. Дубовичі (кінець XVII – початок XX ст.): Історико-краєзнавчий нарис. Київ : НУБіП України, 2017. С. 31.

Оскільки рідний дядько Г. Орлика Григорій Герцик стверджував, що в 1721 р. Г. Орлику було 24 роки, то виходить, що народився він у 1697 р., а охрестити дитину могли й пізніше – у 1702 р. Імовірно, у 1697 р. в його батька Пилипа не було можливості чи бажання це зробити. Адже П. Орлик стверджував, що, поступивши на службу до гетьмана І. Мазепи, був іноземцем, прийшлим в Україну<sup>26</sup>, отже, належав до іншого віросповідання, тому, мабуть, і не охрестив Григора відразу після народження. Проте, що похресник гетьмана та Кочубеїхи народжений не 1702 р., а 1697 р., є деякі підтвердження, можливо, й не прями, проте вони існують. Коли Григир, будучи дорослим чоловіком, якимось чином побував у Батурині, він зустрівся з місцевим священником, який дивом врятувався в часи лихоліття 1708–1709 рр. Разом згадали деяких людей та події майже півстолітньої давнини, але Григир і сам багато чого пам'ятав<sup>27</sup>. Можна стверджувати, що людина, вивезена у шестирічному віці надто далеко від Батурина в 1708 р., навряд чи могла б через 45 років детально згадати щось з тих давніх подій.

Слід також згадати про рідню подружжя Василя (З) Кочубея та Любові Жученко (Кочубей) з обох сторін. Щодо родичів Василя Леонтійовича відомостей наразі недостатньо, лише відомо, що дід Кучук бей – татарин, котрий оселився в Україні та прийняв християнство під іменем Андрій (1). З якого роду та якої національності була його жінка, наразі невідомо, також залишається відкритим питання про те, які ще були у цього подружжя діти, крім Леонтія (2)? А ось про родичів Любові Федорівни збереглися деякі відомості. Поріднившись із Жученками, В. Л. Кочубей (З) також породичався з представниками інших знатних родів. Ф. Жученко, тесть В. Л. Кочубея, мав брата Тимофія, який також обіймав посаду полтавського полковника та був тестем Петрика<sup>28</sup> – канцеляриста Петра Іваненка, який був одружений з Кочубеївою небогою<sup>29</sup>. Іван Жук (Жученко)<sup>30</sup>, імовірно, також був їхнім родичем. Через свою дружину Любу Василь (З) Кочубей поріднився із зятем полковника миргородського Петром Кулябкою, який В. Кочубею доводився свояком. Ще одним родичем йому доводився полтавський полковник Іван Іскра, адже Люба – дружина Василя (З) та Параска – дружина Івана були рідними сестрами<sup>31</sup>. Іван Іскра належав до багатого та знатного роду в українському війську. З дочкою І. Іскри Євдокією був одружений Данило Хмельницький – син Богдана та його дружини Ганни. І. Мазепа, дізнавшись про якісь опозиційні щодо нього дії від І. Іскри, роблячи донесення в Москву, викликав підозру на нього в царя<sup>32</sup>. У полтавського полковника був родич, імовірно, брат Захар Іскра, побратим Семена Палія<sup>33</sup>. Через невістку Анастасію Кочубеї поріднилися із сім'єю майбутнього гетьмана Д. Апостола, з іншою донькою якого був одружений Іван Ломиковський.

Рідна сестра Любові Федорівни Кочубей Параска Іскрівна – жінка страченого Іскри, очевидно, мала заборгованості перед родичами, бо передала племіннику, знатному військовому товаришу В. В. Кочубею, у 1714 р. деяке своє майно. Після смерті Параски Федорівни й відсутності її нащадків, Любов Федорівна прагнула стати головною спадкоємицею земель, якими володіли Іскри. Таким чином, у 1716 р. до майна Кочубеїв додалися ще й деякі маєтності, зокрема Іскрівка<sup>34</sup>. Невідомо, з

26 Павленко С. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. С. 738, 358.

27 Корсак І.Ф. Гетьманіч Орлик: художньо-документальна повість. Луцьк : ПВД «Твердиня», 2008. С. 98–103.

28 Павленко С. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. С. 377–379, 236.

29 Аркас М. Історія України-Русі. 2-ге факс. вид. Київ : Вища школа, 1991. С. 267.

30 Павленко С. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. С. 377.

31 Павленко С. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2007. С. 236.

32 Батуринська старина: збірник статей Віктора Бондаренка / упор. Ю.А. Блажко, Л.Г. Кіашко. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2011. С. 28.

33 Черненко О.А. Жаринка пам'яті в руках моїх... Чернівці : Десна Поліграф, 2013. С. 10.

34 Гаврилишина Наталія. Маєтності роду Кочубеїв (II половина XVII – 60-ті рр. XVIII ст.): формування, господарство, географія // Краєзнавство: науковий журнал. 2013. № 3 (84). С. 152.

якої причини спадкоємцями не стали син Іскрів Йосип, донька, що перебувала в шлюбі з Дем'яном (прізвище не зазначене), та братанич Клим, яких згадує у своєму заповіті І. Іскра<sup>35</sup>. Чомусь донька Євдокія, у шлюбі Хмельницька, також не стала спадкоємицею батьківського майна. На нашу думку, подружжя Іскрів усе ж таки мало нащадків, адже в ХІХ ст. серед Чернігівського дворянства були представники, які носили прізвище Іскрицькі та мали свій герб. Девіз цього знатного роду звучав так: «помяну милость твою в роды родов»<sup>36</sup>.

Любов Кочубей зуміла дати дітям гарне виховання, якісну освіту й прищепила любов до справи, якою займаєшся, повагу до пам'яті батька, діда, адже була свідком вчинків, очима й серцем її коханого Василя Леонтійовича. Її настанови передавалися з покоління в покоління, її слова й справи оживали в нащадках і не тільки<sup>37</sup>. Після виходу маніфесту Петра І страчених Кочубея та Іскру було посмертно реабілітовано, проти їхніх родин були припинені репресії й повернуто їм маєтки. Універсалом від 15 грудня 1708 р. гетьман І. Скоропадський підтвердив Любові Федорівні та її синам Василю й Федору села в Ніжинському полку. Серед них і хутори Ретик, Ярославець, Дубовичі. З того часу с. Дубовичі передавалося у спадок представникам роду Кочубеїв з іменем Василь. За родинними переказами, Любов Федорівна Жученко (Жуковна Кочубеевая) в пам'ять страченого чоловіка Василя Леонтійовича заповідала усім нащадкам називати синів первістків на його честь ім'ям Василь, а дочок первісток – Варварами<sup>38</sup>.

Історія залишила для дослідників достатньо відомостей про нащадків подружжя Василя (3) та Любові, зокрема про їхніх дітей. Від цього шлюбу народилося 7 дітей: двоє синів – Василь (4) та Федір (5) і п'ятеро доньок – Марія, Анна (Ганна), Катерина, Мотря й Параскева<sup>39</sup>. Проте сам В. Л. Кочубей (3) під час допиту в березні 1708 р. згадує лише про 6 своїх дітей. Хоча імена дітей і не були зазначені, але з пояснень можна дуже чітко зрозуміти, про кого з них іде мова, адже, знаючи, що його стратять, він розподілив власні статки між своїми рідними<sup>40</sup>. Не згадує в заповіті Кочубей лише про Мотрю.

Варто зазначити, що **найстарша донька Кочубеїв Марія** була одружена з Василем Степановичем Забілою – сином ніжинського полковника. Їхнє весілля відбулося в 1700 р., і відтоді Марію Василівну стали величати «її милість пані»<sup>41</sup>. Про це подружжя відомостей маємо обмаль, проте батько Марії зазначав, що навесні 1708 р. вона вже була покійна, проте ще при житті віддала йому 1000 червінців золотих, які заповідала передати на будівництво кам'яної трапези Батуринського Новомлинського жіночого монастиря. Наразі невідомо, що пов'язувало родину Кочубеїв з ним, бо саме в цю обитель мала бути зроблена така щедра грошова пожертва. Чи ж була виконана воля покійної, адже й самого Василя Леонтійовича невдовзі стратили? На допиті цю доньку він згадує під прізвищем Забеліна (можливо Забілина, бо за Забілою. – **Авт.**). Одночасно він називає якусь доньку на прізвище Рабеленкова. На нашу думку, мова

35 Павленко С. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. С. 1000–1001.

36 Милорадович Г.А. Родословная книга Черниговского дворянства Т. 2. Ч. 6. Санкт-Петербург, 1901. С. 20.

37 Іванченко Л.А., Зіборова І.В., Проценко Л.Г. Суспільна та культурна діяльність родини Кочубеїв у с. Дубовичі (кінець ХVІІ – початок ХХ ст.): Історико-краєзнавчий нарис. Київ : НУБіП України, 2017. С. 31.

38 Іванченко Л.А., Зіборова І.В., Проценко Л.Г. Суспільна та культурна діяльність родини Кочубеїв у с. Дубовичі (кінець ХVІІ – початок ХХ ст.): Історико-краєзнавчий нарис. Київ : НУБіП України, 2017. С. 31; Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник. Т.2. Киев, 1910. С. 447.

39 Іванченко Л.А., Зіборова І.В., Проценко Л.Г. Суспільна та культурна діяльність родини Кочубеїв у с. Дубовичі (кінець ХVІІ – початок ХХ ст.): Історико-краєзнавчий нарис. Київ : НУБіП України, 2017. С. 16.

40 Путро О.І. Гетьман Кирило Розумовський та його доба (з історії українського державотворення ХVІІІ ст.) : монографія. Київ, 2008. Ч.І. С. 30; Павленко С. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. С. 406–409.

41 Модзалевский В.Л. Малороссийский родословник. Т.2. Киев, 1910. С. 532.

йде саме про Марію. Адаже, називаючи Забілу (Забелу) Забеленком, помилка могла статися з деяких причин: по-перше, так записав писар, адже під час тортур, наслідком яких були пошкоджені щелепи та відсутність зубів, що супроводжувалося сильними болями, вимова підсудного В. Л. Кочубея була спотвореною й нерозбірливою. Або ж, по-друге, внаслідок друкарської неточності літера «З» якимось чином могла бути змінена на «Р». Ми вважаємо, що скоріше за все чоловіка на прізвище Рабеленко в оточенні В. Л. Кочубея взагалі не існувало, адже про нього за кілька сот літ так ніхто нічого й не дізнався, проте, очевидно, що поважний Кочубей не міг одружити свою доньку з людиною без статусу та становища в суспільстві.

Дата народження Марії невідома, проте можна встановити ймовірний рік її смерті. Модзалевський вважав, що вона померла в період 1704–1708 рр.<sup>42</sup> У свою чергу духівник В. Л. Кочубея І. Святайло зазначав, що, прибувши на запрошення Кочубея на х. Ретик у неділю Всіх Святих (відзначається у восьму неділю після Великодня) 1707 р., відправив молебень над хворою донькою (Марією. – Авт.) Кочубеїв<sup>43</sup>. Отже, можна припустити, що Марія померла восени 1707 р. Чи мало подружжя Марії та Василя Забіл нащадків – відомості відсутні, проте відомо, що тесть В. Л. Кочубей підтримував добрі стосунки із зятем навіть після смерті дочки, адже він мав намір подарувати «пану зятю 1000 таллерей битих и пять сот червонных золотых, а серебра з сорок гривен в разных охендозствах»<sup>44</sup>.

**Анна (Ганна) Кочубей – підстарша донька Василя Леонтійовича й Любові Федорівни.** У 1698 р. Анна вийшла заміж за царського стольника (нижчий придворний чин у Росії XVI–XVIII ст.), ніжинського полковника Івана Павловича Обидовського, племінника, тобто сестринка Івана Мазепи (сина сестри Олександри)<sup>45</sup>. До речі, в Олександри був ще один син Андрій від шлюбу з київським суддею Яном Войнаровським<sup>46</sup>. Виходить, що Іван Павлович Обидовський (бо з Обидова) та Андрій Янович Войнаровський були рідними братами по матері.

На цьому весіллі в Батурині гетьман Іван Мазепа вручив шлюбний клейнод нареченому Івану Обидовському, а поети проголошували численні вітальні промови та панегірики. Саме на цьому весіллі була зачитана відома промова-панегірик «Виноград Христов»<sup>47</sup> поета Стефана Яворського, в якій оратор вітав зі шлюбом гербове пташеня – гетьманського сестринця, вельможного Івана. Потім він звернувся до його дружини, де зауважив, що вона зі шлюбом втратила вільне дівоче становище й отримала найповажніше подружжя, з яким поєднано Божу таїну. На церемонії також був присутній митрополичий писар Пилип Орлик, який виступив із шлюбним панегіриком «Сарматський Гіппомен» (тобто лев). Поет подарував молодим весільну пісню Гіменей, Бога шлюбу. За численними бароковими прикрасами поеми можна простежити перебіг пишного українського весілля. Урочистості відбувалися в Батурині та Києві. Після обрядової церемонії молоде подружжя Обидовських вітав сам гетьман Мазепа з булавою в руках, а за кілька днів вони поїхали до Києво-Печерської лаври по духовне благословення<sup>48</sup>.

Шлюб Анни з І. Обидовським тривав недовго – лише 3 роки, бо в 1700 р. (у січні 1701 р. за Модзалевським<sup>49</sup>) він помер у поході. Від цього шлюбу вона мала двох синів, з якими, як вважалося, лишившись вдовою, проживала в м. Ніжин. Одного

42 Там само.

43 Павленко С. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. С. 401.

44 Павленко С. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. С. 406–409.

45 Модзалевський В. Л. Малороссийский родословник. Т.2. Киев, 1910. С. 531.

46 Путро О.І. Гетьман Кирило Розумовський та його доба (з історії українського державотворення XVIII ст.) : монографія. Київ, 2008. Ч.І. С. 30.

47 Павленко С. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. С. 537–539.

48 Свербигуз В. Батурин. До генези українського самодержавства / Володимир Свербигуз. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 50–52.

49 Модзалевський В. Л. Малороссийский родословник. Т.2. Киев, 1910. С. 531.

із синів Ганни звали Іван, приблизно після 1710 р. він навчався в Києво-Могилянській академії, упродовж 1721–1723 рр. здобував освіту в гімназії святої Єлисавети в м. Бреслау. Матеріальне становище його було незадовільним, проте він вважав, що наука – святе діло й за будь-яких умов буде продовжувати навчання: «на славу Божию і пользи раді душі моєї і на вашого тіж дому честь і похвалу», бо «віра святая не може стояти без науки»<sup>50</sup>.

В історіографії традиційно вважалося, що вдруге Ганна заміжньою не була, хоча до неї й залицявся пан Красенський і робив офіційну пропозицію щодо одруження. Батько В. Л. Кочубей дав навіть згоду на цей шлюб, чекали лише повернення І. Мазепи з походу для благословення, але події 1708 р. перекреслили всі сподівання. У той час, коли Батурин був узятий військами Меншикова, частина сімей мазепинців мала переправитися за Дніпро, ближче до Польщі, щоб там бути у безпеці. Так планувала зробити й дружина Д. Апостола з донькою та зятем В. В. Кочубеем і їхнім первістком Павлом, сім'єю іншого зятя – Ломиковського та Ганною Обидовською. Проте родини В. В. Кочубея та Ломиковського невдовзі повернулися з Апостолихою назад додому<sup>51</sup>. А ось про Ганну Обидовську в документі не згадується нічого, мабуть, вона все-таки залишилася з мазепинцями.

Д. Крман, який був у поході з І. Мазепою та Карлом XII, стверджує, що саме Ганна в 1709 р. емігрувала за кордон разом з Андрієм Войнаровським. Крман, зокрема, зазначав, що в поході: «З мазепинців познайомився я з паном Войнаровським, він був з пані Обидовською, Мазепиною племінницею. Чоловік цієї жінки, що звався Іван Обидовський, був вельмишановний, колись він був стольником його царської величності»<sup>52</sup>. Тобто виходить, що Ганна Кочубей-Обидовська емігрувала з рідним братом свого чоловіка. Проживаючи на чужині, А. Войнаровський любив гроші, тому 27 річного дипломата згубили амурні пригоди. У Гамбурзі його викрили агенти Петра I, які стежили за ним по всій Європі. Решту свого життя (23 роки) Андрій провів у довічному засланні в Якутії. Деякі дослідники вважають, що А. Войнаровський емігрував за кордон у 1709 р. з Ганною Мирович, яка покинула свого чоловіка, Семена Забілу, проте це питання залишається відкритим, адже Ганна Мирович, емігрувавши разом з Мазепою й своїми братами спочатку в Туреччину, потім у Бендери, зблизилася з королівським маршалком ле Монтом, після чого разом з ним переїхала в Стокгольм<sup>53</sup>. Отже, Ганна Мирович не могла в подальшому проживати з А. Войнаровським, проте О. Путро зазначає, що в 1746 р. в шведській столиці мешкав граф Станіслав Войнаровський зі своєю матір'ю графинею Войнаровською з родини Мировичів<sup>54</sup>. А Ганна Кочубей-Обидовська, мабуть, саме через втечу за кордон, після 1709 р. й потрапила під переслідування мазепинців, до кола яких була зарахована. Навіть попри те, що вона була донькою реабілітованого В. Л. Кочубея, її позбавили маєтків, подарованих Петром I у 1702 р.

Проте, у поході з Мазепою могла бути і його племінниця Мар'яна<sup>55</sup>, сестра Івана Обидовського, яка після смерті матері Олександри виховувалася бабусею Мариною Мазепиною, а по її смерті, ймовірно, потрапила під опіку дядька-гетьмана, який не міг би лишити її саму в такий тяжкий час. Однак одружитися з нею Андрій Войнаровський не міг, адже вони були рідні брат та сестра по материнській лінії.

Також з Мазепою з України могла емігрувати й Мотря Кочубей, та чи наважилася б вона зватися Ганною Обидовською, коли остання лишилася в Україні й пізніше

50 Халимон Наталія. Долі двох сестер // Слово гетьманської столиці: газета Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця». № 1(24). 2011. С. 5.

51 Лазаревский А.М. Кочубей // Русский архив. 1876. В. 12. Москва. С. 448.

52 Крман Даніел. Подорожній щоденник 1708–1709 рр. Київ : Вид. центр «Просвіта», 2010. С. 96.

53 Черненко О.А. Жаринка пам'яті в руках моїх... Чернігів : Десна Поліграф, 2013. С. 14–15, 134.

54 Путро О.І. Гетьман Кирило Розумовський та його доба (з історії українського державотворення XVIII ст.) : монографія. Київ, 2008. Ч.І. С. 114.

55 Павленко С. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. С. 355.

могло все прояснитися. Навряд чи взагалі Мотрона могла обрати собі ім'я Ганна, а не якесь інше, бо в їхній сім'ї Ганна вже була. Можливо, що все автором щоденника було переплутано, за Войнаровського врешті могла вийти заміж Ганна Мирович, що власне і стверджує Л. Винар на основі листування А. Єнсена з М. Грушевським<sup>56</sup>.

О. Гуржій зазначає, що Ганна силоміць утримувалася в Полтаві під вартою, а згодом у 1710 р. перебралася до Глухова, де також не мала права на вільне пересування і там перебувала з жінками мазепинців<sup>57</sup>. Проте причини вважати її опальною не було, окрім однієї – повернення з-за кордону (з власної волі чи з примусу?), адже прямою родичкою Мазепи вона не доводилася, а племінником гетьмана був її покійний чоловік царський стольник Іван Обидовський, котрий з Мазепою за кордон не перебрився, бо загинув на службі у царя задовго до цих подій. Тому на питання, чому вона була опальною, відповіді ми не отримуємо, до того ж родину її батька було реабілітовано тим же царем і навіть повернуто їхні відібрані маєтності та разом з тим надано нові привілеї.

Наступною дитиною в подружжя Кочубеїв був син **Василь (4)** (1780–1743 рр.), який залишив по собі багато нащадків. З тією метою, щоб достовірніше донести до читача інформацію стосовно життя та діяльності цього сина та його родини, на особистості старшого сина Василя (4) зупинимося нижче.

**Катерина Василівна Кочубей**, на нашу думку, перебувала в шлюбі з Семеном Васильовичем Чуйкевичем, 1674 р. н., Ніжинським полковим суддею<sup>58</sup>. Цікавою була передісторія їхнього весілля. В. Л. Кочубей разом зі своїм давнім приятелем В. Чуйкевичем, на той час генеральним суддею, навесні 1707 р. домовилися одружити своїх дітей, адже в Кочубея була дочка на виданні, а у Чуйкевича син Семен. Проте необхідно було виконати всі процедури, перш за все попросити дозволу в гетьмана. Мазепа хоч і був проти цього шлюбу, надав дозвіл, але попередив, щоб пишного сватання та весілля не затівали й людей на церемонію збирали небагато. Вінчати ж молодих взагалі заборонив, мотивуючи це тим, що для Кочубеєвої дочки знайдеться жених кращий, особливо серед поляків (на той час Мазепа вже таємно виношував план переходу до шведів та поляків). Проте батьки вирішили повінчати своїх дітей, чого б то їм не коштувало. У найближчу неділю, 18 травня 1707 р. після служби Божої їхні діти були засватані й повінчані одночасно. Після того, у четвер, 29 травня 1707 р. І. Мазепа наказав, щоб дочка Кочубея, яка нещодавно була засватана й повінчана, з'явилася до нього на Гончарівку начебто в кумівство для хрещення дівчини-єврейки (хоча подекуди вважали, що ця дівчина вже до того була похрещена). Після таїнства хрещення в гетьмана відбувся обід, на якому Мазепа знову ж таки натякав присутнім про переваги переходу України від російського царя під протекцію поляків<sup>59</sup>.

Деякі дослідники<sup>60</sup>, зокрема С. Павленко, вважають, що тоді саме Мотрю видали заміж за Семена Чуйкевича. Однак ще О. Лазаревський піддавав сумніву це твердження<sup>61</sup>. Такої ж думки дотримувався й дослідник Батуринської старини В. Бондаренко, вважаючи, що С. Чуйкевич був одружений з Катериною, про що він сам указував у офіційному папері<sup>62</sup>. С. Павленко не заперечує цього, але при цьому стверджує, що у 34-літнього С. Чуйкевича могла справді бути першою дружиною Катерина (померла до 1707 року). Адже син впливового старшини до такого віку не міг залишатися холостяком. Дослідник вважає, що гетьман дуже опирався цьому одруженню його

56 Винар Л. Андрій Войнаровський. Мюнхен, 1962. С. 32; Каталог виставки «Україна - Швеція: на перехрестях історії (XVII - XVIII ст.)». Київ: «Такі справи», 2008. С. 155.

57 Гуржій О. Іван Скоропадський. Київ: Альтернативи, 2004. С. 85.

58 Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник. Т.2. Киев, 1910. С. 531.

59 Павленко С. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. Київ: Вид. дім «Киево-Могилянська академія», 2007. С. 381-382.

60 Мезенцев В.І. Закладна дошка домової церкви І. Мазепи в Батурині та керамічні рельєфи Чернігівщини рубежу XVII-XVIII ст. / В.І. Мезенцев // Сіверщина в історії України: Зб. наук. пр. К.: Глухів, 2012. Вип. 5. С. 178.

61 Павленко С. Міф про Мазепу. Чернігів: Сіверянська думка, 1998. С. 174.

62 Батуринська старина: збірник статей Віктора Бондаренка / упор. Ю.А. Блажко, Л.Г. Кіяшко. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2011. С. 37.



улюблениці із С.Чуйкевичем, бо ж саме хрещениця йому була небайдужою<sup>63</sup>. Автор цієї версії наполягає на тому, що вінчання Катерини не могло викликати такий спротив володаря булави.

Як на нашу думку, все ж Мазепа був хрещеним батьком Мотрі, а за православним звичаєм вони вдвох нікого не могли хрестити (мова йде про дівчину-єврейку). Та й Мотря, палко кохаючи І. Мазепу, навряд чи згодилася б одружуватися з С. Чуйкевичем. Всупереч її волі того ніхто не робив би, адже це було не по-християнськи та й В. Кочубей з В. Чуйкевичем не сміли б іти проти волі гетьмана, оскільки вони обидва мали високий статус у суспільстві та й Мотрона на той час вже, мабуть, була в монастирі. Катерина Василівна Чуйкевич (Кочубей) померла після 1726 р., а її чоловік С. Чуйкевич перебував на посаді судді Ніжинського полку аж до складення своїх повноважень у 1734 р. через хворобу. У 1738 р. він одружився з Христиною – вдовою Роменського міщанина, а в 1744 р. відсвяткував своє 70 ліття.

Про життєвий шлях **Мотрони Кочубей** (1687–1756 рр.) [5, с. 22] є лише скупі відомості: у 1704 р., коли виник роман між нею та її хрещеним батьком І. Мазепою, Мотрі було приблизно 16 років. Це кохання принесло сльози й горе в сім'ю Кочубеїв, адже батьки не могли пробачити таке ні доньці, ні І. Мазепі, який навіть хотів одружитися з похресницею, а молодій Кочубеївні бажалося зробитися гетьманшею. Дійшло до того, що батьки переховували Мотрю від нього, який у листах всяким чином схиляв Мотрю на свій бік, пишучи їй: «Нехай того Бог з душею розлучить, хто нас хоче розлучити; цілую всі члонки тільця твого біленького і т. п.». При цьому він називав матір Мотрі, Любов Федорівну, гадюкою, з якою не знав, що робити, що дуже негативно позначалося на її здоров'ї.

Існує думка, що Мотрона Кочубей доживала свого віку в одному з монастирів. Деякі дослідники вважають, що це був Пушкарівський жіночий монастир поблизу Полтави, проте побутує й інша версія, за якою вона доживала свого віку в Великобудищанському Преображенському монастирі, що знаходиться поблизу маєтку Кочубеїв Диканьки<sup>64</sup>. До того ж, поблизу неї існував ще й монастирський печерний комплекс<sup>65</sup>, в якому також свого часу могла перебувати Мотрона. Ми ж дотримуємося тієї версії, що М. Кочубей могла б побувати почергово в кількох різних монастирях, проте першою обителлю, до якої вона потрапила, був Новомлинський жіночий монастир. Хоч і не прямим підтвердженням цьому є рядки зі старого рукопису, в якому йшлося про трагедію Батурина. Коли восени 1708 р. у місті почався погром, таємно покинути гетьманську столицю вдалося небагатьом, пощастило також і сім'ї Кочубея. З артефакту дізнаємося, що в той час на Гончарівці в одній із хат силоміць утримували дружин Кочубея та Іскри. Тут також перебували двоє молодших дітей Кочубея Параскева та Федір. Вибратися неушкодженими з Батурина їм дало змогу те, що з жіночого Новомлинського монастиря «візком» приїхала якась черниця<sup>66</sup>. На нашу думку, нею могла бути Мотря Кочубей. Адже з Новомлинським (Батуринським) монастирем Кочубеї були пов'язані. Мабуть, там була похована старша донька Марія, а Мотря постриглася в черниці; пізніше, покинувши Батурин, вона могла перебувати й у Пушкарівському, і у Великобудищанському монастирях. Заміж, мабуть, так і не вийшла, адже, отримавши чернечий постриг, навряд чи повернулася до світського життя.

Існує ще кілька версій щодо подальшої долі обраниці гетьмана. Перекази про її самітництво в хаті на полтавському хуторі Іскри, самогубство (втопилася в батуринському ставку), божевілля<sup>67</sup>. Донині побутують легенди, ніби по чернігівському

63 Павленко С. Кохання гетьмана Мазепи: Історико-документальна студія. Чернігів, 2008. С. 34–37.

64 Чухліб Т.В. Козацьке коріння Миколи Гоголя. Київ : Наш час, 2013. С. 110.

65 Кравченко О., Осадчий Є. Печерний скит козацької доби поблизу с. Рясне // Середньовічні старожитності центрально-Східної Європи: Матеріали ІХ міжнародної студентської наукової археологічної конференції. Чернігів, 2010. С. 127.

66 Павленко Сергій. Загибель Батурина 2 листопада 1708 р. Київ : Києво-Могилянська академія, 2007. С. 118.

67 Павленко С. Міф про Мазепу. Чернігів : Сіверянська думка, 1998. С. 174.

Валу та в Батурині по парку Кочубеївському<sup>68</sup> з тих пір блукає її неприкаяна душа. С. Павленко вважає, що Мотря Кочубей з 1733 по 1736 рік була ігуменею Ніжинського жіночого монастиря під ім'ям Меланія Чуйкевичівна, яка після тяжкої хвороби померла 20 січня 1736 року<sup>69</sup>.

У поемі Пушкіна «Полтава» йдеться власне про Мотрону, проте, оскільки її ім'я здалося поету не милозвучним для поезії, він назвав її Марія. Опис Мотрониної вроди в цій поемі є наслідуванням стилю змалювання жіночої краси східними поетами<sup>70</sup>. Про існування прижиттєвого зображення Мотрони Кочубей наразі невідомо. Проте донині прийнято вважати, що той портрет Мотрі, який експонується в будинку генерального судді В. Кочубея в Батурині, є дійсним її зображенням. Проте дослідниками доведено, що це портрет італійської актриси XIX ст. За висновками фахівців, в одязі жінки присутні елементи вбрання різних епох, яке взагалі не відповідне мазепиній добі<sup>71</sup>. Цікавим є те, що в 1840 р. під час навчання в Петербурзькій Академії мистецтв Т. Г. Шевченко написав картину «Марія», де, за фантазією Пушкіна в точній відповідності з текстом поеми «Полтава», зобразив доньку В. Л. Кочубея Мотрю в палатах гетьмана Мазепи<sup>72</sup>. Отже, і це зображення Мотрони також є недостовірним.

**Федір (5) Васильович Кочубей (бл. 1700 – кінець 1729).** Таке ім'я йому, мабуть, було обрано не випадково, адже Федором звали діда по материній лінії полковника Жученка. Федір, з 1718 р. значний військовий товариш, «славетне уроджений его милосте пан» з 1719–1722 р., бунчуковий товариш з 1724–1729 рр., був одружений з Анастасією Василівною Скоропадською, донькою чернігівського полкового обозного, яка померла навесні 1723 р.<sup>73</sup> У цьому шлюбі вони мали доньку, яка, недовго проживши, померла від сухот (чахотка)<sup>74</sup>. Після смерті дружини, мабуть, того ж року Федір знову одружився.

Як вважають дослідники, молодший син В. Кочубея Федір був свого роду типовим представником поміщицьких дітей I пол. XVIII ст. і відносився до тих синів, які користувалися авторитетом батьків і часто дозволяли собі жажливе насилля як над підданими, так і над козаками. Такими насиллями «прославився» й Федір Кочубей, причому навіть Полуботок, який заступився за ображених під тиском вельямінівського нагляду, не міг заспокоїти цього старшинського сина<sup>75</sup>. Федір після смерті батька лишився ще «панічем», з якого пізніше виріс досить типовий «державець», мабуть, під впливом тієї уваги, яка була приділена урядом родині безневинно страченого батька. У 1717 р. в с. Бистрику та в 1726 р. в Тиниці та Пісках були зафіксовані випадки свавілля Федора та його дружини (мабуть, уже другої. – **Авт.**), які призвели до каліцтва та смерті людей<sup>76</sup>. Отже, якщо Федір займався самоправством та доводив людей до каліцтва, а іноді й до смерті, можна припустити, що він і сам помер насильницькою смертю, адже відомо, що він пішов з життя в молоді роки.

Після 1708 р. Федір разом зі своєю матір'ю поселився на х. Ретик<sup>77</sup>. Після смерті

68 Герасько М. Бузкова царівна Мотря. URL : <http://www.baturin-capital.gov.ua/news/525-140513.html>.

69 Павленко С. Кохання гетьмана Мазепи: Історико-документальна студія. Чернігів, 2008. С. 35-36.

70 Пушкин А.С. Полтава: поэма. Санкт-Петербург : Издание 3-е книгопродавца Я.А. Исакова, 1876. С. 2. // Крикливий Геннадій. Конволют «Історія роду Кочубеїв». Самовидавництво. Київ., 2016. Т.1.

71 Лобовик І. Останній гетьман // Демократична Україна. 3.06.2004 р. С. 7.

72 Іванченко Л.А., Зіборова І.В., Проценко Л.Г. Суспільна та культурна діяльність родини Кочубеїв у с. Дубовичі (кінець XVII – початок XX ст.): Історико-краєзнавчий нарис. Київ : НУБіП України, 2017. С. 74.

73 Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник. Т.2. Киев, 1910 С. 531.

74 Кочубей А.В. Семейная хроника: Записки Аркадия Васильевича Кочубея. 1790–1873. Санкт-Петербург : Тип. Пантелеевых, 1890. С. 6.

75 Семейная хроника. Записки А.В. Кочубея. 1790–1873 // Киевская старина. Январь 1894. С. 149–150.

76 Лазаревский А.М. Кочубей // Русский архив. 1876. В. 12. Москва. С. 451–455.

77 Іванченко Л.А., Зіборова І.В., Проценко Л.Г. Суспільна та культурна діяльність родини Кочубеїв у с. Дубовичі (кінець XVII – початок XX ст.): Історико-краєзнавчий нарис. Київ : НУБіП України, 2017. С. 31.

матері хутір успадкував її старший син Василь, а Федір, ймовірно, перебрався до Батурина. У 1723 р. там у його власності перебував один двір, що утримувався для приїзду й де постійно мешкав управитель, та 9 дворів протекціантів (тобто людей, які знаходилися під його протекцією)<sup>78</sup>. Люди, що бажали захистити свій двір від громадських повинностей, віддавалися в протекцію «тобто продавали якомусь паничу свою садибу з правом проживання в ній, за що повинні були відбувати повинності на рівні з селянами». У 1726 р., крім вищезгаданих населених пунктів, йому належали ще й дворища в Конотопі<sup>79</sup>.

Федір займався ремонтом збудованої ще його батьком поблизу батуринського дворища церкви Введення Пресвятої Богородиці. Зокрема, його зусиллями було відлито дзвін, який довго використовувався навіть після перенесення цієї церкви К. Розумовським за Сейм. Згодом у 1856 р. дзвін розбився, а в церкві ще дуже довго знаходився портрет «этого Кочубея в малом виде во весь рост»<sup>80</sup>. Подальша доля зазначеного зображення не відома.

Федір не залишив по собі нащадків. Оскільки він помер значно раніше за старшого брата Василя (4), усі його маєтності перейшли у спадок Василевим (4) дітям, яких у нього було 10 – 5 дочок і 5 синів.

**Парасковія Василівна Кочубей** народилася близько 1700 р. Вона була молодшою за Мотрону, але старшою від Федора. У 1708 р. проживала з матір'ю та молодшим братом у Батурині. На допиті В. Кочубей зазначав, що на той час у нього була дочка «малая» (Параскева. – **Авт.**), проте він уже тоді дбав про її придане. «Дочери меншої: на 1000 золотых, или больше перл крупных простых. На 1000 или больше урляинских, за которые еще не доплачено и денег, перстень алмазной, а более есть ли, не знает». Також батько мав намір розділити між нею та двома синами все срібло, що йому належало<sup>81</sup>. Про неї залишилося мало відомостей, проте відомо, що в 1717 р. вона вийшла заміж за Федора Івановича Сулиму. Подружжя померло 1726 р. Ф. І. Сулима пішов з життя в Сулацькому поході 25 серпня, а за яких обставин померла його дружина Параскева, наразі невідомо.

**Василь (4) Васильович Кочубей.** Старший і найулюбленіший син В. Л. Кочубея (3) – Василь (4) (1680–21.08.1743), значний військовий товариш (1708–1718), бунчуковий товариш, у січні 1727 р. був визнаний хворим і відпущений з Астраханського походу. У 1727–1743 рр. – полтавський полковник. У 1743 р. на нього поступив невідомо ким і чому складений донос, у цьому ж році він і помер, не встигнувши одружити своїх синів (Семена і Василя) та доньок. Похований в с. Жуках.

Старший син В. Л. Кочубея Василь (4) (1780–1743) був не тільки улюбленим сином, але й помічником, на якого батько покладав великі надії. У листі з Ретика, датованого 1707 р., В. Л. Кочубей прохав сина Василя, аби він поїхав до Батурина й виконав деякі настанови та навів у тамтешньому дворі порядок. У кінці листа було приписано: «моєму наймилішому сину пану Василю Васильовичу Кочубеєві подати»<sup>82</sup>. Василь (4) у 1709 р. разом з молодшим братом Федором (5) отримали в спадок від діда Ф. Жученка с. Жуки та слобідку Локовщину<sup>83</sup>. А у 1726 р. Василь успадкував ще й с. Дубовичі<sup>84</sup>, по смерті ж матері він також успадкував х. Ретик, хоча раніше там вона проживала зі своїм молодшим сином Федором.

78 Батурин: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів / Чернігівський державний педагогічний університет ім. Т.Г. Шевченка та ін.; Редколегія: О.Б. Коваленко та ін. Чернігів : КП «Видавництво «Чернігівські береги», 2009. С. 121, 117.

79 Лазаревский А.М. Кочубей // Русский архив. 1876. В. 12. Москва. С. 451–455.

80 Исаенко М. Батурин, местечко Черниговской Губернии // Черниговские губернские ведомости. 1860. № 11. С. 89.

81 Павленко С. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. С. 407, 409.

82 Павленко С. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. С. 327.

83 Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник. Т.2. Киев, 1910. С. 531, 530, 449, 528.

84 Иванченко Л.А., Зіборова І.В., Проценко Л.Г. Суспільна та культурна діяльність родини Кочубеїв у с. Дубовичі (кінець XVII – початок XX ст.): Історико-краєзнавчий нарис. Київ : НУБіП України, 2017. С. 17

Певний період часу Василь проживав у Батурині, де мав будинок. Монах Севського монастиря Никанор у серпні 1707 р., йдучи з прощі з Києва через Батурин, зупинявся у В. Л. Кочубея на ночівлю та зазначав, що дворище його сина Василя знаходиться поодаль батьківського<sup>85</sup>.

Василь (4) Кочубей був двічі одружений. Щодо першої дружини ще й дотепер існують суперечливі думки. За однією з версій першою дружиною Василя (4) була донька майбутнього гетьмана Д. Апостола Анастасія, з якою вони побралися взимку 1708 р. Це весілля відсвяткували в Диканьці, де був присутній духівник В. Л. Кочубея І. Святайло – священник Спаської полтавської церкви, свояк Іскри<sup>86</sup>. На честь цієї події аудитором елоквенції (ораторського мистецтва, красномовства)<sup>87</sup> Ф. Криницьким були складені вірші<sup>88</sup>. Навесні 1708 р. В. Л. Кочубей свідчив, що мав великі витрати, адже нещодавно відбув два весілля: перше дочці (Катерині з С. Чуйкевичем у травні 1707 р. – **Авт.**), інше – синові<sup>89</sup>, тобто Василеві, бо Федір, за словами батька, на той час був ще малим.

Існує версія, згідно з якою першою дружиною полковника В. Кочубея (4) була Марфа Андріївна Скоропадська, за іншою ж – Марфа Іванівна Апостол<sup>90</sup>, мабуть, онука гетьмана Д. Апостола, донька його старшого сина Івана<sup>91</sup>.

Після того, як перша дружина померла через хворобу, Василь (4) зостався один з малолітніми дітьми на руках. Друге його одруження відбулося дуже романтично. Допмагаючи сотнику полтавського полку засватати дівчину, Василь сам одружився з нею, адже це було кохання з першого погляду<sup>92</sup>. Його нареченою стала Марія (Марфа) Іванівна Янович (? – 29.10.1742), сестра глухівського отамана І. Яновича<sup>93</sup>. За іншою версією, другою жінкою Василя (4) була Анна Янович, дочка глухівського сотника та сестра Івана, глухівського сотенного отамана. Хибною також є думка, що друга жінка була дочкою полтавського церковного старости Яновича.

Наразі існує прижиттєве зображення подружжя Кочубеїв (див. фото № 1), проте цей портрет цікавий тим, що імена людей, зазначених під ним, дуже суперечливі й, мабуть, безпідставні; проте, можливо, цей портрет ще мало досліджений. Під одним і тим же зображенням маємо різні підписи: 1) на картині зображені В. В. Кочубей (4) і Марфа Іванівна Яновська<sup>94</sup>; 2) це портрет Василя Васильовича й Марфи Андріївни Кочубеїв. Дата створення – к. XVIII ст., зберігається в Полтавській галереї мистецтв<sup>95</sup>; 3) зазначено, що це Любов Федорівна Жученко та Василь Леонтійович Кочубей<sup>96</sup>; 4) полковник Василь Васильович Кочубей та Марфа Андріївна Кочубей,

---

85 Павленко С. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. С. 372; Дегтярьов С.І. Маловідомий опис м. Батурина 1760 р. // Сумський історико-архівний журнал. № XVIII–XVIII. 2010. С. 54.

86 Павленко С. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. С. 374–409.

87 Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 2. С. 475.

88 Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник. Т.2. Киев, 1910. С. 528, 530.

89 Павленко С. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. С. 406–409.

90 Батуринська старина: збірник статей Віктора Бондаренка / упор. Ю.А. Блажко, Л.Г. Кіяшко. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2011. С. 37; Лазаревский А.М. Кочубей // Русский архив. 1876. В. 12. Москва. С. 447.

91 Семейная хроника. Записки А.В. Кочубея. 1790–1873 // Киевская старина. Январь 1894. С. 150.

92 Батуринська старина: збірник статей Віктора Бондаренка / упор. Ю.А. Блажко, Л.Г. Кіяшко. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2011. С. 37.

93 Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник. Т.2. Киев, 1910. С. 531.

94 Іванченко Л.А., Зіборова І.В., Проценко Л.Г. Суспільна та культурна діяльність родини Кочубеїв у с. Дубовичі (кінець XVII – початок XX ст.): Історико-краєзнавчий нарис. Київ : НУБіП України, 2017. С. 137.

95 Гаврилишина Наталія. Маєтності роду Кочубеїв (II половина XVII – 60-ті рр. XVIII ст.): формування, господарство, географія // Краєзнавство: науковий журнал. 2013. № 3 (84). С. 154.

96 Див.: Реброва Н.Б., Домашенко А.А. Будинок Генерального судді В. Кочубея. Чернігів, 2010.

уроджена Скоропадська (на коментарі внизу зазначено, що то Василь Васильович Кочубей та його дружина Анастасія Данилівна Апостол, або Марфа Іванівна Янович, бо підпис під портретом невірний)<sup>97</sup>. На нашу думку, ймовірніше за все, на цьому портреті зображений В. В. Кочубей (4) з однією зі своїх дружин: А. Д. Апостол або ж М. І. Янович. Проте, оскільки дата створення портрета к. XVIII ст., то на ньому він зображений зі своєю другою дружиною М. І. Янович.

За джерелами «Василий Васильевич имел двадцать детей»<sup>98</sup> та наразі відомо про 10 дітей, зокрема це 5 синів – Павло, Іван, Семен, Василь, Петро і 5 доньок – Олена, Марфа, Анастасія, Ганна та Уляна.

#### **Діти Василя (4) Васильовича Кочубея, внуки Василя Леонтійовича.**

Побутує думка, що у Василя (4) від першого шлюбу з Анастасією Апостол не було дітей, проте, це суперечить дійсності, адже від цього шлюбу він мав їх кілька. Первісток Павло (6) народився невдовзі після Батуринської трагедії, ще до 15 листопада 1708 р.<sup>99</sup>

**Павло (6) Васильович Кочубей** (до 15.11.1708 – 26.07.1786) – бунчуковий товариш, підкоморій полтавський, підкоморій (з 1766 р.), надвірний радник, статський радник, голова громадянської палати Катеринославського намісництва. Був одружений з Уляною Безбородько (1742–1777) – донькою генерального судді<sup>100</sup>. Павло, крім усіх інших маєтностей, володів Диканькою<sup>101</sup>, де й була похована Уляна Андріївна.

Для науковців є загадковою доля Павла (6). Скільки разів він був одружений, наразі невідомо. Скоріше за все, його дружина Уляна Безбородько, яка молодша за нього на 34 роки, мабуть, була не першою його дружиною. Адже син Віктор (11.11.1768 – 3.06.1834), народжений від шлюбу Павла та Уляни, з'явився на світ тоді, коли батькові було 60, а донька Олександра (1772–1838) (у шлюбі Милорадович) – коли йому було 64 роки; також від цього шлюбу були діти Аполон (старший за Віктора та Олександрю) і наймолодша Аграфена<sup>102</sup>.

П. В. Кочубей (6), обіймаючи посаду голови підкоморія Полтавського суду, чомусь не мав бажання займатися вихованням та освітою своїх двох синів – Аполона та Віктора, цей обов'язок перебрав на себе рідний брат матері дітей О. А. Безбородько<sup>103</sup>.

**Іван (7) Васильович Кочубей** (? – до 1743). Наразі про його життя та діяльність відомості відсутні. У 1730-х рр. був дорослим чоловіком і проживав поблизу батьківського маєтку Середини Буди<sup>104</sup>.

**Семен (8) Васильович** (1725–1779) – син від першого шлюбу<sup>105</sup>, виховувався в чужих краях, з 1743 р. обіймав посаду бунчукового товариша, у 21 рік (з 1746 р.) був призначений ніжинським полковником, з 1751 р. й до кінця життя – генеральний обозний, з 1767 р. – генерал-майор. 14.01.1746 р. він одружився з Ксенією Герасимівною Демешко-Стрешенцовою, двоюрідною сестрою братів Розумовських<sup>106</sup>. Весілля відбулося в будинку графа О. Г. Розумовського. На церемонію була запрошена імператриця, яка подарувала нареченим обручки<sup>107</sup>. С. Кочубей при К. Розумовському користувався привілейованим становищем. При Румянцеву був призначений одним з

97 Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник. Т.2. Киев, 1910. С. 524–527.

98 Милорадович Г.А. Родословная книга Черниговского дворянства. Т. 2. Ч. 6. Санкт-Петербург, 1901. С. 86.

99 Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник. Т.2. Киев, 1910. С. 447.

100 Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник. Т.2. Киев, 1910. С. 534.

101 Чухліб Т.В. Козацьке коріння Миколи Гоголя. Київ : Наш час, 2013. С. 112.

102 Милорадович Г.А. Родословная книга Черниговского дворянства. Т. 2. Ч. 6. Санкт-Петербург, 1901. С. 87.

103 Чечулин Н.Д. Князь Виктор Павлович Кочубей // Военная быль. Париж, 1971. № 110. С. 9.

104 Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник. Т.2. Киев, 1910. С. 532.

105 Черненко О.А. Жаринка пам'яті в руках моїх... Чернігів : Десна Поліграф, 2013. С. 15.

106 Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник. Т.2. Киев, 1910. С. 532, 533.

107 Іванченко Л.А., Зіборова І.В., Проценко Л.Г. Суспільна та культурна діяльність родини Кочубеїв у с. Дубовичі (кінець XVII – початок XX ст.): Історико-краєзнавчий нарис. Київ : НУБіП України, 2017. С. 33.

8 членів Малоросійської Колегії та отримав звання генерал-майора<sup>108</sup>. Семен володів Борзною, Конотопом та Новими Млинами<sup>109</sup>. Похований у Дубовичах.

**Василь (9)** (1728 – бл. 1792) – перший син від другого шлюбу В.В. Кочубея (4) та М. Янович. Від 1748 р. – бунчуковий товариш, з 1764 р. – підкоморій Глухівського повіту, з поміж інших маєтностей володів Кинашівкою на Борзнянщині<sup>110</sup>. У 1758 р. одружився з дочкою генерального судді Марфою Дем'янівною Оболонською (див. фото № 2) (бл. 1730 – 20.03.1815, можливо, 1732 – 25.03.1815)<sup>111</sup>. Похована в Ярославці<sup>112</sup>.

**Петро (10) Васильович** (? – 23.07.1769) – наймолодший син, при К. Розумовському бунчуковий товариш. Поступивши на дійсну військову службу, брав участь у Семилітній війні з Пруссією. Крім усього іншого, мав нерухомість у Батурині<sup>113</sup>. Вийшовши у відставку, помер у Кинашівці, де й похований<sup>114</sup> біля нині неіснуючої церкви<sup>115</sup>. Оскільки Петро був неодружений і нащадків по собі не залишив, після його смерті всі маєтності, які йому належали, розподілилися між старшими братами<sup>116</sup>.

**Про п'ятьох доньок Василя (4)** наразі також існує недостатньо інформації. Проте, цю тему можна вважати дуже цікавою для подальших досліджень. З поміж усіх доньок, найстаршою була **Олена**. Відомо, що вона була одружена з Турковським (? – до 1743 р.)<sup>117</sup> можливо, з Тарновським<sup>118</sup>.

**Марфа Василівна** (-) – підстарша донька, у 1743 р. була одружена з Лизогубом.

**Анастасія Василівна** (-) в 1743 одружена з Яковом Лизогубом.

**Анна Василівна** (-) у 1743 проти волі батька одружилася з колезьким радником С.В. Томарою (1718 – ?), тому й була позбавлена спадку.

**Уляна Василівна** – в 1743 р. малолітня. Пізніше, з 23.05.1759 (1769) р. одружена з генеральним осавулом Іваном Михайловичем (у деяких джерелах Васильовичем)<sup>119</sup> Скоропадським, який помер у 1782 р.<sup>120</sup>

Отже, у старшого сина В. Л. Кочубея Василя (4) від першого шлюбу з дружиною на прізвище Апостол було троє синів: Павло (6), Іван (7), Семен (8) та донька Олена. Марфа Яновська була матір'ю Василя (9), Петра (10) та Уляни. Наразі не встановлено, від шлюбу з якою дружиною були народжені доньки Марфа, Анна та Анастасія. Також у результаті нашого дослідження було виявлено, що в різних джерелах<sup>121</sup>, де подається родовід Кочубеїв, одні й ті ж представники роду зазначені під різними номерами. Див. таблицю:

108 Лазаревский А.М. Кочубеи // Русский архив. 1876. В. 12. Москва. С. 459.

109 Черненко О.А. Жаринка пам'яті в руках моїх... Чернігів : Десна Поліграф, 2013. С. 15.

110 Черненко О.А. Жаринка пам'яті в руках моїх... Чернігів : Десна Поліграф, 2013. С. 93.

111 Ломко О.М. Портрети Кочубеїв у фондівій колекції Чернігівського обласного художнього музею імені Григорія Галагана // Сівєрщина в історії України: Зб. наук. пр. Київ-Глухів, 2015. Вип. 8. С. 334–338.

112 Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник. Т.2. Киев, 1910. С. 533.

113 Батурин: сторінки історії: Збірник документів і матеріалів / Чернігівський державний педагогічний університет ім. Т.Г. Шевченка та ін.; Редколегія: О.Б. Коваленко та ін. Чернігів : КП «Видавництво «Чернігівські береги», 2009. С. 188.

114 Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник. Т.2. Киев, 1910. С. 535.

115 Милорадович Г.А. Родословная дворян и князей Кочубеев // Киевская старина. 1888. Т. 22. С. 46–49.

116 Гаврилишина Наталія. Маєтності роду Кочубеїв (II половина XVII – 60-ті рр. XVIII ст.): формування, господарство, географія // Краєзнавство: науковий журнал. 2013. № 3 (84). С. 154.

117 Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник. Т.2. Киев, 1910. С. 535.

118 Милорадович Г.А. Родословная книга Черниговского дворянства Т. 2 Ч. 6. Санкт-Петербург, 1901. С. 87.

119 Там само.

120 Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник. Т.2. Киев, 1910. С. 535.

121 Милорадович Г.А. Родословная дворян и князей Кочубеев // Киевская старина. 1888. Т. 22. С. 46; Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник. Т.2. Киев, 1910. С. 532; Милорадович Г.А. Родословная книга Черниговского дворянства Т. 2 Ч. 6. СПб, 1901. С. 87.

Дослідження автора	За Милорадовичем	За Модзалевським	
Андрій(1)(можливо 1547–?)	Андрій (1)	Андрій (1)	I покоління
Леонтій(2) (1610–1675)	Леонтій (2)	Леонтій (2)	II покоління
Василь (3) (бл. 1640 (1653) – 15.07.1708)	Василь (3)	Василь (3)	III покоління
Василь (4) (1680 – 21.08.1743)	Василь (4)	Василь (4)	IV покоління
Федір (5) (бл. 1700 – кін.1729)	Федір (5)	Федір (5)	
Павло (6) (до 15.11.1708 – 26.07.1786)	Семен (6)	Іван (6)	V покоління
Іван (7) (? – до 1743)	Василь (7)	Семен (7)	
Семен (8) (1725–1779)	Павло (8)	Василь (8)	
Василь (9)(1728 – бл.1792)	Петро (9)	Павло (9)	
Петро (10) (? – 23.07.1769)	Іван-----	Петро (10)	

Від наказного гетьмана В. Л. Кочубея пішов значний рід. Одружуючись з представниками (представницями) переважно козацько-старшинських родин, Кочубеї поріднилися з Скоропадськими (як мінімум чотири рази), Лизогубами (тричі), Апостолами, Безбородьками, Демешками, Жученками, Забілами, Маркевичами, Обідовськими, Оболонськими, Сулимами, Туманськими, Чуйкевичами та ін. З другої пол. XVIII ст. їхня рідня збільшилася за рахунок аристократичних родів російської імперії (зокрема родини Васильчикових)<sup>122</sup>. Також Кочубеї були споріднені з Баварсько-Наполеонівським домом<sup>123</sup>. У XIX ст. майор Михайло Семенович Кочубей був одружений з Агафією Степанівною Лашкевич<sup>124</sup>, дочкою власника значного капіталу дворянина Чернігівської губернії С. А. Лашкевича<sup>125</sup>. Варто зазначити, що в Батурині до II Світової війни також проживали Лашкевичі, ймовірно, вони були нащадками Агафії.

Свого часу нащадки Кочубеїв поріднилися з чорногорським воєводою Драгневичем, при цьому була заснована велика Бакинсько-Тифліської гілка Драгневичів<sup>126</sup>.

З представниками деяких родин Кочубеї поєднувалися шлюбами кілька разів, зокрема, двічі їх доля зводила з родиною Безбородьків: Павло (6), 1708 р. н., був одружений з Уляною Безбородько, 1742 р. н. (сестрою майбутнього канцлера Олександра), а в 1851 р. П. Кочубей (31) (1825–1892) був одружений з Варварою Кущелевою-Безбородько<sup>127</sup>.

Цікавим є той факт, що у 1890 р. Дубовицька (Глухівського повіту) та Згурівська (Прилуцького повіту) гілки роду Кочубеїв з'єдналися. Віктор Петрович Кочубей

122 Іванченко Л.А., Зіборова І.В., Проценко Л.Г. Суспільна та культурна діяльність родини Кочубеїв у с. Дубовичі (кінець XVII – початок XX ст.): Історико-краєзнавчий нарис. Київ : НУБіП України, 2017. С. 34.

123 Особняк Василя Петровича Кочубея в Царском Селе. С. 35. URL : <http://v-murza.livejournal.com/92807.html#cutid1>.

124 Милорадович Г.А. Родословная книга Черниговского дворянства Т. 2. Ч. 6. Санкт-Петербург, 1901. С. 87.

125 Крикливий Геннадій. Конволют «Історія роду Кочубеїв». Самовидавництво. Київ, 2017. Т. 2.

126 Див.: URL : <http://www.ourbakaku.com/index>.

127 Іванченко Л.А., Зіборова І.В., Проценко Л.Г. Суспільна та культурна діяльність родини Кочубеїв у с. Дубовичі (кінець XVII – початок XX ст.): Історико-краєзнавчий нарис. Київ : НУБіП України, 2017. С. 55.

(1868–1940) одружився зі своєю троюрідною сестрою Варварою Василівною Кочубей (1869–1948). У шлюбі виховували 8 дітей – 4 синів та 4 доньки. Сім'я періодично емігрувала між Дубовичами та Згурівкою<sup>128</sup>.

До речі, між представниками роду було укладено ще один шлюб. Граф Лев Вікторович Кочубей (1810–1890) одружився зі своєю троюрідною племінницею Єлизаветою Василівною Кочубей (1821–1897), у шлюбі дітей не мали<sup>129</sup>.

З родиною Скоропадських також доля зводила їх як мінімум чотири рази. Федір (5) у 1724–1729 рр. був одружений з Анастасією Василівною Скоропадською. Уляна Кочубей була заміжною за І. В (І. М) Скоропадським. Єлизавета Маркович (Кочубей) була одружена з М. Скоропадським. У ході написання праці автором було доведено, що гетьман України П. П. Скоропадський та його дружина О. П. Дурново (див. фото № 3) були нащадками Кочубеїв, адже Скоропадський походив з роду Василя (9), а Дурново – з роду його брата Павла (6), була правнукою Віктора Павловича Кочубея. П. П. Скоропадський народився в багатій і достатньо знатній дворянській сім'ї. Проте, батькові нареченої він категорично не сподобався. Він вважав, що хлопець, хоче одружитися з корисливих намірів, адже малоросійська знать не була рівнею знаті петербурзькій. Та й Дурново відрізнялися більшою самостійністю, ніж Скоропадські. Згодом батько охоче визнав свою помилку щодо зятя, адже цей шлюб був дійсно без розрахунку, а через кохання на все життя<sup>130</sup>.

Наприкінці ХХ ст. вчені вважали, що рід Кочубеїв давно вимер і є недостатньо вивченим<sup>131</sup>. Проте, як з'ясувалося пізніше, після жовтневого перевороту 1917 р. нащадки Кочубеїв вимушені були емігрувати за кордон, зокрема у Францію<sup>132</sup>, Швейцарію, Америку, втративши все своє майно, про яке ніколи навіть не згадували, бо вже були вільними громадянами країн, в яких жили<sup>133</sup>. До речі, у наш час їхні нащадки мешкають ще й у Африці<sup>134</sup> та Австралії, зокрема там проживає етнограф Ольга Гостина<sup>135</sup>.

Внук подружжя О. П. Дурново та П. П. Скоропадського Борис Скоропадський народився та жив у канадському м. Торонто, проте, у 2006 р. переїхав на постійне місце проживання у Івано-Франківськ<sup>136</sup>.

З нащадків цього славетного роду, які проживають й донині в Україні, наразі відомі Микола та його син Геннадій Крикливі, вихідці з Бахмаччини, що на Чернігівщині<sup>137</sup>.

Жителі с. Дубовичі налагодили зв'язок з прямими нащадками Кочубеїв, зокрема, у 2014 р. батьківщину своїх предків відвідав Олександр (Алекс) Андрійович Кочубей (див. фото № 4), який народився в 1971 р. в м. Нью-Йорк. Він є праправнуком Миколи Аркадійовича Кочубея. Разом з дружиною та дітьми проживають у м. Женева, Швейцарія<sup>138</sup>.

Отже, дослідження родоводу Кочубеїв не є вичерпаним. Історії I-V поколінь роду Кочубеїв наразі вивчені недостатньо і потребують подальших генеалогічних пошуків.

128 Іванченко Л.А., Зіборова І.В., Проценко Л.Г. Суспільна та культурна діяльність родини Кочубеїв у с. Дубовичі (кінець XVII – початок XX ст.): Історико-краєзнавчий нарис. Київ : НУБіП України, 2017. С. 58.

129 Милорадович Г.А. Родословная книга Черниговского дворянства. Т. 2. Ч. 6. Санкт-Петербург, 1901. С. 88.

130 Див.: Конохова М. Брак без расчета // Загадки истории. № 36. 2018. С. 26–27.

131 Батуринська старина: збірник статей Віктора Бондаренка / упор. Ю.А. Блажко, Л.Г. Кіяшко. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2011. С. 39.

132 Черненко О.А. Жаринка пам'яті в руках моїх... Чернігів : Десна Поліграф, 2013. С. 95; Слід на землі: Історія Борзнянщини в особах / Стрижак А.В. Київ : СП «Інтертехнодрук», 2004. С. 28.

133 Іванченко Л.А., Зіборова І.В., Проценко Л.Г. Суспільна та культурна діяльність родини Кочубеїв у с. Дубовичі (кінець XVII – початок XX ст.): Історико-краєзнавчий нарис. Київ : НУБіП України, 2017. С. 87–88.

134 Черненко О.А. Жаринка пам'яті в руках моїх... Чернігів : Десна Поліграф, 2013. С. 95.

135 Див.: Елена Говор. Ольга Гостина из рода Кочубеев... URL : <http://elena.id.au/Gostin.htm>.

136 Шуть А.А. Історія династії Кочубеїв-Дурново, найбільших землевласників Чутівського краю // Чутова долина: нариси з історії Чутівського краю. 2010. С. 18.

137 Крикливий Геннадій. Конволют «Історія роду Кочубеїв». Самовидавництво. Київ, 2017. Т.2.

138 Див.: URL : <http://www.baturin-capital.gov.ua/news/711-vizit-oleksandra-kochubeya-dobaturina.html>.





*Прижиттєвий портрет подружжя Кочубеїв. Кін. XVIII ст. Із збірки Полтавського художнього музею (галереї мистецтв) імені Миколи Ярошенка.*



*Марфа Дем'янівна Кочубей (Оболонська), портрет із збірки Чернігівського обласного художнього музею ім. Г. П. Талагана. № 2028, інв. картка КП 470-інв № Ж 162.*



*Подружжя майбутнього гетьмана П. П. Скоропадського та О. П. Дурново. Кін. XIX – поч. XX ст.*



*Алекс (Олександр) Андрійович Кочубей. Фото. 19.06.2015 р. Батурич.*

### References

1. Kryklyvvi Hennadii. (2016). Konvoliut «Istoriia rodu Kochubeiv». Samo vydavnytstvo. Kyiv. T1.
2. Konchin Evgraf. (1985) Kto spas Kochubeyevy sokrovishcha//Vokrug sveta № 10. pp. 20–22.
3. Havrylyshyna Nataliia. (2013) Maietnosti rodu Kochubeiv (II polovyna KhVII - 60-ti rr.. KhVIII st.): formuvannia, gospodarstvo, heohrafiia // Kraieznavstvo: naukovyi zhurnal. № 3 (84). pp. 149–157.
4. Kryklyvvi Hennadii. (2017). Konvoliut «Istoriia rodu Kochubeiv». Samo vydavnytstvo. Kyiv. T2.
5. Shut A.A. (2010). Istoriia dynastii Kochubeiv - Durnovo, naibilshykh zemlevlasnykiv Chutivskoho kraiu // Chutova dolyna: narysy z istorii Chutivskoho kraiu. pp. 1–22.
6. Ivanchenko L.A., Ziborova I.V., Protsenko L.H. (2017). Suspilna ta kulturna

- diialnist rodyny Kochubeiv u s. Dubovychi (kinets XVII – pochatok XXh st.): Istoryko-kraieznavchyi narys. K.: NUBiP Ukrainy. pp. 158.
7. Chukhlib T.V. (2013). Kozatske korinnia Mykoly Hoholia. K.: Nash chas. pp. 271. (Ser «Nevidoma Ukraina»).
  8. Pushkin A.S. (2007). Poltava: poema. S.- Peterburg. Izdaniye 3-e. knigoprodavtsa Ya.A. Isakova. 1876. 76 p. // Krikliiviy Gennadiy. Konvolyut «Istoriya rodu Kochubeiv». Samo vidavnytstvo. Kiiiv. 2016. T 19. Pavlenko S. Doba hetmana Ivana Mazepy v dokumentakh. K.: vyd dim «Kyievo-Mohylianska Akademiia». 1144 P.
  10. Modzalevskiy V. L. (1910). Malorossiyskiy rodoslovník. T.2. Kiyev. pp. 524–557.
  11. Sverbyhuz V. (2008). Baturyn. Do henezy ukrainskoho samoderzhavstva / Volodymyr Sverbyhuz. K.: Vyd. dim Kyivo-Mohylianska akademiia. 88 P.
  12. Hrushevskiy Mykhailo. (1990). Iliustrovana Istoriia Ukrainy: Repryntne vitvorennia vydannia 1913 roku. K. 524 P.
  13. Skrypnyk L., Dziatkivska N. (1995). Vlasni imena liudei // Posvit № 4 (21) zhovten-hruden. pp. 44–47.
  14. Korsak I.F. (2008). Hetmanych Orlyk: khudozhno-dokumentalna povist. Lutsk: PVD «Tverdynia». 124 P.
  15. Baturynska staryna: zbirnyk statei Viktora Bondarenka. (2011). / upor. Yu.A. Blazhko, L.H. Kiiashko. Nizhyn: Aspekt-Polihraf. 168 P.
  16. Chernenko O.A. (2013). Zharynka pamiati v rukakh moikh... / Olha Chernenko. Chernihiv: Desna Polihraf. 280 P.
  17. Miloradovich G.A. (1901). Rodoslovnaya kniga Chernigovskogo dvoryanstva T. 2 Ch. 6. SPb. 877 P.
  18. Putro O.I. (2008). Hetman Kyrylo Rozumovskiy ta yoho doba (z istorii ukrainskoho derzhavotvorennia KhVIII st.): Monohrafiia. K. Ch.I. 240 P.
  19. Khalymon Nataliia. (2011). / Doli dvokh sester /N. Khalymon // Slovo hetmanskoj stolytsi: hazeta Natsionalnoho istoryko-kulturnoho zapovidnyka «Hetmanska stolytsia». № 1(24). pp. 1, 5.
  20. Krman Daniel. (2010). Podorozhnii shchodennyk 1708-1709 rr. K.: vyd. Tsentr «Prosvita». pp. 260.
  21. Mezentsev V.I. (2012). Zakladna doshka domovoi tserkvy I. Mazepy v Baturyni ta keramichni reliefs Chernihivshchyny rubezhu XVII-XVIII st. / V.I. Mezentsev // Sivershchyna v istorii Ukrainy: Zb. nauk. pr. K.: Hlukhiv. Vyp. 5. pp. 176-188.
  22. Pavlenko S. (1998). Mif pro Mazepu – Chernihiv: Siverianska dumka. 248 P.
  23. Kravchenko O, Osadchyi Ye. (2010). Pechernyi skyt kozatskoj doby poblyzu s. Riasne // Serednovichni starozhytnosti tsentralno-Skhidnoi Yevropy: Materialy IKh mizhnarodnoi studentskoj naukovoï arkheolohichnoi konferentsiia. Chernihiv. pp. 126–127.
  24. Pavlenko Serhii. (2007). Zahybel Baturyna 2 lystopada 1708 r., K.: Kyievo-Mohylianska akademiia. 268 P.
  25. Herasko M. Buzkova tsarivna Motria // Rezhym dostupu: <http://www.baturin-capital.gov.ua/news/525-140513.html>
  26. Lobovyk I. (2004). Ostannii hetman // Demokratychna Ukraina. 3.06. p. 7.
  27. Kochubey A.V. (1890) Semeynaya khronika: Zapiski Arkadiya Vasilyevicha Kochubeya. 1790-1873. SPb. : Tip. Panteleyevykh. 314 P.
  28. Semeynaya khronika. (1894). Zapiski A.V. Kochubeya. 1790-1873 // Kiyevskaya starina. Yanvar. pp. 145–153.
  29. Lazarevskiy A.M. (1876). Kochubei // Ruskiy arkhiv. V. 12. Moskva. pp. 447–466.
  30. Baturyn: storinky istorii: Zbirnyk dokumentiv i materialiv (2009). / Chernihivskiy derzhavnyi pedahohichniy universytet im. T.H. Shevchenka ta in.; Redkolehiia: O.B. Kovalenko ta in. – Chernihiv: KP «Vydavnytstvo «Chernihivski oberehy». 786 P.
  31. Isayenko M. (1860). Baturin. mestechko Chernigovskoy Gubernii // Chernigovskiy gubernskiy vedomosti. № 11. pp. 85-89.
  32. Dehtiarov S.I. (2010). Malovidomyi opys m. Baturyna 1760 r. // Sumskiy istoryko-arkhivnyi zhurnal. № XVIII- XVIII. pp. 32–66.
  33. Slovnyk ukrainskoj movy: v 11 tt. (1970-1980). / AN URSSR. Instytut movoznavstva; za red. I.K. Bilodida. K.: Naukova dumka. T. 2.

34. Chechulin N.D. (1971). Knyaz Viktor Pavlovich Kochubey // Voyennaya byl. Parizh. № 110. pp. 9–59.
35. Lomko O.M. (2015). Portrety Kochubeiv u fondovii kolektsii Chernihivskoho oblasnoho khudozhnoho muzeiu imeni Hryhoriia Halahana // Sivershchyna v istorii Ukrainy: Zb. nauk. pr. K.: Hlukhiv. Vyp. 8. pp. 334-338.
36. Elena Govor. Olga Gostina iz roda Kochubeyev... // Rezhim dostupu : <http://elena.id.au/Gostin.htm>
37. Miloradovich G.A. (1888). Rodoslovnaya dvoryan i knyazey Kochubeyev // Kiyevskaya starina. T. 22. pp. 46-49.
38. Arkas M. Istoriia Ukrainy-Rusi.: 2-he faks. vyd. (1991). K.: Vyshcha shkola. 456 P.
39. Polonska-Vasylenko N. (1995). Istoriia Ukrainy: U 2 t. T.I. Do seredyny KhVII stolittia. 3-tie vyd. K.: Lybid. 672 P.
40. Osobnyak Vasiliya Petrovicha Kochubeya v Tsarskom Sele // Rezhim dostupu: <http://v-murza.livejournal.com/92807.htmlacutid1>
41. Slid na zemli: Istoriia Borznianshchyny v osobakh (2004). / Stryzhak A.V. K.: SP «Intertekhnodruk». 72 P.

**Герасько Марина Олександрівна** – кандидат історичних наук.  
**Gerasko Marina Oleksandrivna** – PhD (History)

#### **THE KOCHUBEYS FAMILY IN GENELOGICAL STUDIES**

*The article deals with the theories of the Kochubeys family origin, its history on the territory of Ukraine. There are several versions of the Kochubeys family genesis. T.H. Shevchenko in his poems called the Kochubeys «nagai» (nogai) concerning that they originated from the Tatar people, who inhabited Dahestan. Probably, this family started with three Tatar brothers: Kachubey, Kutlubugu and Dmytro. These brothers, Tatar princes were «otchychi» and «didychi», owners of Podillia land. Thus, this family ruled the territory for a long time.*

*According to the researches of O. Hostyna, Australian ethnographer (one of the representatives of this family) the Kochubeys were direct descendants of Genghis Khan. However, the author has quite different opinion. We believe that this generation originated from the founder of the Crimean Khanate Hadji-Girey and his son Mengli-Girey. We can prove it with a fact that on the place of modern Odesa during the reign of Vitautas there was a well-fortified Hadzibey, Kochubey, or Kotsubiy stronghold. Kochubey and Kotsubey are the same surnames with different pronunciation in different languages. This surname was considered to be one of the noblest and the most significant among the Tatars, that is confirmed by the title of Baya, which in Crimea was the highest after the ruling dynasty of the Genghis Empire. It was given only to families that came from Shirin and Mansur. The other noble families were called Murza (Murza - General - author). Kochubey is translated from Turkic as «small», «small nobleman», «small prince», a «son of the prince».*

*Also, our research has studied biographies of family members and has paid much attention to the study of descendants living all over the world.*

*Summing up the work we can admit that unknown pages of the Kochubeys family lives and activities were revealed. However, the history of 1-5 generations of the Kochubeys has not been sufficiently studied, thus in this paper we have entirely focused our attention on them. It is worth noting that we must continue studying this interesting topic. It will allow us to study deeply the history of this family from its founders, thus the number of white spots in the Kochubeys genealogy will decrease.*

**Key words:** the Kochubeis, Baturyn, representatives of the family.

**Дата подання:** 08.04.2019 р.

DOI: 10.5281/zenodo.3253733